

CABRÉ, M. T. (2004) «Terminologia i llengua catalana: funció social i cooperació». En: Massot i Muntaner, Josep (coord.) (2004) *Estudis de llengua i literatura catalanes XLVIII. Miscel·lània Joan Veny / 4*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 181-208. ISBN: 84-8415-447-5 (obra completa) / ISBN: 84-8415-599-4 (volum IV) (CL).

Miscel·lània en honor de Joan Veny

Publicacions de l'Abadia de Montserrat

Enviat el 23 de juliol de 2003

direccio@pamsa.com

Terminologia i llengua catalana: funció social i cooperació

M. Teresa Cabré Castellví

Universitat Pompeu Fabra - Institut d'Estudis Catalans

Joan Veny és per segona vegada el president del Consell Supervisor del Termcat. Va ser-ho en un primer període des de 1990 a 1993; enguany torna a repetir.

Per què, hom podria preguntar-se, essent Joan Veny essencialment un dialectòleg, s'ocupa de la terminologia si de fet l'estudi dels termes ha seguit un camí diferent al que ha seguit l'estudi de les paraules?

O encara una qüestió aparentment més paradoxal: com és que Joan Veny estudiés de la variació geolectal s'embrancha dues vegades amb el lèxic tècnic en el qual es diu que el que ha de prevaler és la uniformització i no la varietat?

Doncs perquè aquestes contradiccions, si tenim en compte que la terminologia en les llengües en procés de normalització juga un doble paper molt especial, només ho són aparentment. La terminologia en les llengües minoritzades (més que no pas en les minoritàries) és l'eina expressiva que permet que els especialistes representin i transfereixin el seu coneixement en situació professional, però al costat d'aquesta funció, els termes són unitats del lèxic que qualsevol llengua ha de posseir si aspira a ser el vehicle habitual de comunicació.

Joan Veny, lingüista defensor de la variació raonable i raonada segon els contextos, però sobretot home avesat a recopilar mots reals, a estudiar-ne l'evolució i a sopesar les possibilitats de futur que tenen formacions noves, creades o extretes de la tradició popular o literària, sap molt bé com actuar en la terminologia catalana perquè la inserció dels mots nous en l'ús tingui possibilitats d'èxit. Només un lingüista que sigui conscient que les llengües, a més de gramàtiques, són eines socials de comunicació, però també d'identificació col·lectiva, pot participar en el repte que suposa un procés de normalització del lèxic especialitzat.

Em proposo en aquest text, inicialment presentat en forma oral en el Col·loqui *El català, llengua de comunicació científica*, organitzat per la Càtedra UNESCO de Llengües i Educació de l'Institut d'Estudis Catalans els dies 20-21 de juny de 2003, de tractar tres punts:

- a) el primer: analitzar per què la terminologia és necessària per a la comunicació científicotècnica i per què és especialment necessària per a les llengües en situació de minorització
- b) el segon: exposar quin ha estat el procés de desenvolupament de la terminologia catalana en els darrers vint anys i de quines fonts s'ha nodrit el seu model
- c) el tercer: revisar les condicions i necessitats de la societat catalana d'avui dia en el marc de la societat global de la informació i el coneixement especialitzats, i, a la vista d'aquesta anàlisi, considerar si un canvi d'organització optimitzaria els recursos esmerçats, donaria més sistematicitat al treball col·lectiu i permetria difondre més eficientment la tasca feta.

Fet i fet intentaré contestar a algunes preguntes com les següents:

És prou clara i polièdrica la visió que tenim de la terminologia?

Per què la terminologia és una necessitat per a les llengües?

I per què és encara més necessària per a les llengües en procés de normalització o en situació minoritzada o simplement minoritàries?

I a continuació, després d'exposar com es va forjar el model terminològic català a fi de comprendre el model organitzatiu que ara tenim, em demanaré si les circumstàncies de 1984 ençà són o no les mateixes. Per acabar amb unes conclusions a mode de proposta.

1. La Terminologia: unitat i diversificació

Se sol concebre la terminologia com el conjunt de les unitats lèxiques utilitzades amb un valor especialitzat en un domini temàtic determinat. Aquest conjunt d'unitats representa el coneixement especialitzat d'un àmbit temàtic i és a través d'aquestes unitats que es transmet bàsicament el coneixement especialitzat.

Aquesta definició suscita d'entrada pocs comentaris. La gran majoria d'especialistes dels camps tècnics i científics hi estarien d'acord, i també els experts en terminologia, lexicografia i lingüística. Però no obstant aquest acord, la interpretació que uns i altres fan de la terminologia no sempre coincideix. Uns consideren que els termes són unitats diferents dels mots d'una llengua malgrat que hi poden coincidir formalment; d'altres només conceben els termes en el marc precís de la llengua que els acull, d'altres encara consideren que només són termes les unitats que no s'utilitzen mai fora de la comunicació tècnico científica i inclouen en aquest conjunt d'unitats tant el termes formats en una llengua natural com els símbols i altres unitats de nomenclatura, encunyats artificialment pels especialistes.

Per als científics i els tècnics, la terminologia és el conjunt de les unitats que denominen els conceptes de llur disciplina. Aquest és per a ells el vessant fonamental dels termes perquè coincideix amb la funció que exerceixen en la ciència i la tècnica: representar i denominar els conceptes específics de cada camp de coneixement especialitzat.

No podem oblidar que la terminologia d'un camp científic o tècnic representa el compendi de les seves nocions, i el conjunt format per tots els termes d'un camp interrelacionats entre si és de fet la representació epistemològica d'una matèria especialitzada. En això rau el valor principal de la terminologia per a un científic, i per això el vessant nocional dels termes és el focus d'interès dels científics en tant que científics.

Naturalment que un concepte no té representació sense un sistema formal que permeti expressar-lo, i en aquest sentit les llengües naturals, i en una proporció molt més baixa —fora d'algunes excepcions com la matemàtica o l'estadística— els sistemes artificials, són el vehicle més representatiu de la verbalització dels coneixements especialitzats d'una disciplina. Aquests coneixements conformen el discurs especialitzat que produeixen de manera natural els científics i els tècnics quan exposen les seves innovacions als col·legues, quan imparteixen cursos i conferències d'alta divulgació o fins i tot quan escriuen textos sobre la disciplina, prou planers perquè siguin entenedors per al gran públic.

Entre els recursos que verbalitzen i permeten comunicar el coneixement d'una matèria diem que els termes són les unitats més prototípiques, perquè són les unitats que condensen més clarament el contingut dels conceptes d'una disciplina. Els termes, a més de complir la condició de ser la denominació dels conceptes d'una disciplina, compleixen també una condició gramatical: són unitats lèxiques, lèxiques d'origen o lèxiques de punt d'arribada, per tal com poden ser fruit del procés de lexicalització d'estructures sintàctiques, i, més rarament, d'unitats morfològiques o oracionals.

No hi ha dubte que al costat dels termes altres tipus d'unitats lingüístiques poden ser també vehiculadores de coneixement especialitzat. No hi ha matèria, per exemple, que no disposi de la seva pròpia fraseologia, aquesta fraseologia que només fan servir les persones del ram. I hi ha matèries, com per exemple la medicina o la química, que tenen un conjunt d'unitats morfològiques especialitzades tan importants com els termes. I d'altres, com el dret, que no només la fraseologia és bàsica sinó que si no es coneixen fins i tot oracions senceres no es pot produir un discurs jurídic adequat.

Per consegüent, el discurs especialitzat de qualsevol àmbit temàtic no serà mai formalment adequat sense l'ús de la terminologia pròpia de l'àmbit, però també de la fraseologia i la morfologia específiques d'aquell àmbit; i no serà tampoc adequat si no inclou la proporció de termes necessària segons el tipus de discurs de què es tracti (sembla lògic que un discurs entre experts contindrà menys paràfrasis per referir-se als conceptes —no per explicar-los— que un discurs didàctic).

En suma, no hi ha cap disciplina que no disposi de terminologia específica, que no vol dir exclusiva, ni formalment ni semànticament, d'aquell àmbit. És més, com més consolidada és una disciplina, i com més internacionalitzada la seva estructura conceptual, més específica (sobretot quant a valor semàntic) i més unívoca és la seva terminologia, tot i que pugui compartir-la amb àmbits diferents.

Ara bé, encara que els lingüistes (o filòlegs, que és com ens anomenen els científics) puguem compartir amb ells una visió unitària del que és la terminologia, l'element o el vessant de major interès per a un filòleg no és la part conceptual dels termes, sinó la

forma de denominació dels conceptes. Per als filòlegs, els termes són les unitats lèxiques que denominen els conceptes especialitzats i aquestes unitats han de posseir una sèrie de condicions elementals que no coincideixen necessàriament amb els requisits que els científics *en tant que científics* imposen a les denominacions.

Per a un científic allò que és més important és que la denominació en relació a un concepte presenti al màxim de biunivocitat, que sigui al màxim d'eficient des del punt de vista comunicatiu i que s'acosti al màxim possible a allò que fan altres llengües de cultura científica.

Per a un filòleg, en canvi, i ara excloent expressament (després ho reprendrem) el vessant sociolingüístic que qualsevol filòleg que treballi amb una llengua minoritzada mai no oblidaria, les condicions que ha de complir la denominació d'un concepte especialitzat és que estigui ben construït tenint en compte les regles de formació lèxica de la llengua que l'acull, i es té en compte l'etimologia i les regles evolutives. Aquesta sol ser també la posició dels científics i tècnics quan, davant de la necessitat de crear terminologia per a una llengua, actuen preocupats per salvaguardar-ne la genuïnitat adoptant una actitud purista més que no pas possibilista. I això tant pot donar-se en llengües absolutament assegurades, com en llengües en situacions minoritzades i en procés explícit de normalització.

Aquesta diferent polarització de l'interès de diferents col·lectius professionals per la terminologia s'explica pel fet que, encara que des d'un punt de vista disciplinar tingui un objecte d'estudi unitari, la terminologia va més enllà de ser una disciplina. En efecte, si focalitzem la concepció de la terminologia en situacions de comunicació i informació i subratllem la importància que té per a les llengües, observarem que de fet té una tripla dimensió:

- a) és una disciplina, un camp de coneixement, un àmbit temàtic
- b) és una necessitat, o més ben dit, representa un conjunt diversificat de necessitats, totes elles relacionades amb la informació i la comunicació
- c) és una pràctica, o millor dit, un conjunt de pràctiques de diversos tipus, cada tipus relacionat amb una classe de necessitat.

La terminologia és una necessitat per a tots els col·lectius professionals involucrats en la producció, representació, catalogació, mediació, simulació i ensenyament del coneixement especialitzat: els científics, els tècnics, els professionals de la documentació i la informació, els traductors i els intèrprets, els professors de llengües especialitzades, els enginyers lingüístics i els periodistes especialitzats. I també els assessors i planificadors lingüístics. I els lingüistes, si pretenen donar raó de la competència global d'un parlant. I naturalment els lexicògrafs i els terminòlegs.

Aquest conjunt diversificat de necessitats professionals obre la porta a una àmplia gamma de pràctiques terminològiques també diversificades, pràctiques destinades a donar resposta a necessitats específiques. Per cobrir adequadament els diferents tipus de necessitats terminològiques cal doncs partir d'aquestes diferències, la qual cosa significa que fer terminologia per elaborar un diccionari és diferent de fer-ne per construir un tesaure normalitzat o bé per resoldre un problema de traducció.

Per tot el que acabem d'exposar no hi hauria dubte que el discurs especialitzat emès pels experts de qualsevol domini, o els textos de tema especialitzat produïts pels traductors, com també el discurs didàctic sobre qualsevol matèria especialitzada, s'elaboren sobre la base de la terminologia específica d'un domini, que s'estructura en discurs seguint la gramàtica de la llengua en la qual s'expressa l'emissor o emissors d'aquest discurs. La terminologia, des d'aquest punt de vista, forma part del sistema d'una llengua natural, tot i que en algunes disciplines més que en d'altres pugui compartir la representació del coneixement amb signes d'altres sistemes.

Gramaticalment els termes es formen a través dels mateixos recursos del sistema lingüístic amb què es formen les paraules de la llengua general, i també es combinen seguint les mateixes regles, perquè en una llengua, de fonologia (i d'ortografia), de morfologia i de sintaxi, només n'hi ha una.

Ara bé, que els termes es descriuïn dins la mateixa gramàtica que descriu els mots de la llengua comuna no pressuposa que no posseeixin característiques idiosincràtiques en relació amb les paraules del lèxic comú, però aquestes característiques no són gramaticals, sinó semàntiques i pragmàtiques. Semànticament es caracteritzen per la precisió i contextualització del sentit, que l'estableix la comunitat experta del domini a través d'una activitat metalingüística explícita, sistemàtica (l'elaboració d'un glossari) o puntual (activitat de fixació o normalització), o a través de negociacions del sentit que es poden descobrir en el propi discurs.

I, pragmàticament, els termes es diferencien dels mots del lèxic comú per les seves diferents condicions discursives d'emissió, recepció, funció i situació.

De tot el que acabem de dir es desprèn que termes i paraules comparteixen la mateixa gramàtica i fins i tot en molts casos una mateixa forma, i que són les propietats semàntiques i pragmàtiques que els especifiquen. Així, per exemple, hi ha unitats lèxiques que només s'utilitzen en contextos generals i si les trobem en textos especialitzats aporten la mateixa semàntica que usades en textos no especialitzats (*elaborar, altura, felicitat*), d'altres que només s'utilitzen en àmbits específics (*grossulària* per referir-se a una espècie mineral del grup dels granats considerada una gema; *procloròfits* per denominar el grup de procariotes simbiòtics o planctònics, amb pigments semblants als de les clorofícies i les plantes superiors), però n'hi ha moltes altres, una gran majoria, que s'utilitzen en els dos contextos, tot i que amb sentits totalment o parcialment diferents, i indiscutiblement amb un sentit específic si es tracta d'un ús especialitzat. En són exemples: *depressió, paradigma, procés, energia, sinergia*. *Sinergia*, per exemple, en el llenguatge general denomina una conjunció d'elements i forces d'orígens diversos, però en medi ambient denomina una acció combinada per exemple de dos contaminants en l'atmosfera que pot resultar més perjudicial que la suma dels efectes d'ambdós elements per separat.

Si acceptem això, una unitat no *és* per ella mateixa un terme, sinó que *adquireix* valor de terme quan s'utilitza amb un significat específic precis dins d'un discurs restringit temàticament. Ser terme doncs no és una qüestió de naturalesa, sinó una qüestió d'ús.

2. La terminologia, necessària per a les llengües en general i indispensable per a les llengües en procés de normalització

És sobradament sabut que les llengües que s'utilitzen en tots els àmbits de comunicació especialitzada disposen de la terminologia específica de tots aquests àmbits. També és cert que totes les llengües que volen ser útils per a qualsevol tipus de comunicació i que no produeixen terminologia *de manera natural* (remarco: *de manera natural*) han de crear terminologia. I si volen a més potenciar-se com a llengües de cultura sistèmicament autònomes, han de crear una terminologia pròpia i no dependre dels recursos encunyats per a altres llengües, la qual cosa no vol dir que puguin inspirar-s'hi per crear el termes propis.

Aquesta afirmació obre pas a una primera qüestió: com es pot aconseguir que una llengua que no produeix terminologia per un procés natural disposi de terminologia pròpia? I encara: què significa produir terminologia *de manera natural*?

És evident que en qualsevol situació en què es produeix innovació de coneixement es produeix terminologia. En conseqüència, si es produeix coneixement en una societat parlant determinada, la llengua d'aquesta comunitat es dota de terminologia *de manera natural*, perquè són els especialistes de qualsevol branca de la ciència o de la tècnica i també els experts en activitats especialitzades en general que, quan introdueixen un nou concepte en els seus àmbits respectius, per força han de referir-s'hi lingüísticament (o semiòticament si molt m'apureu), i en aquesta referència sorgeixen i es van perfilant els termes.

Però, què succeeix si els especialistes d'una comunitat lingüística no produeixen coneixement nou i, en canvi, han de divulgar o ensenyar o referir-se en aquest coneixement produït pels altres?

O què succeeix si els especialistes d'aquesta comunitat parlant quan fan i comuniquen llurs innovacions utilitzen per fer-ho una llengua aliena, o la llengua que avui s'anomena *franca* per a la ciència i la tècnica?

Doncs que la llengua en qüestió és necessàriament subsidiària d'una altra i, per consegüent, la terminologia que necessàriament s'ha de fer servir per ensenyar el coneixement d'altri, o per divulgar el propi que en un registre més especialitzat s'ha verbalitzat en una altra llengua, no és terminologia directament produïda, sinó encunyada a partir de les formes d'una altra llengua.

I quins criteris fan servir els especialistes per encunyar secundàriament aquesta terminologia? Doncs dependrà de la seva consciència lingüística i del model de llengua científica que explícitament o implícitament és en el rerafons de les creacions i formacions lingüístiques. Si es tracta d'un científic per al qual la llengua pròpia és més aviat una nosa en la ciència, tendirà a usar manlleus, i si es tracta d'un científic conscient del valor de la llengua pròpia, mirarà de trobar denominacions més acordades al sistema de la llengua, a allò que s'anomena el *geni de la llengua*.

Aquesta és en la meua opinió la síntesi de la situació quan parlem de la producció *natural* de terminologia en una llengua com la catalana. De la formació lingüística dels

especialistes, però també de la seva consciència lingüística, en dependrà la fesomia del català científic. La llengua catalana només serà sòlida en la producció terminològica en la mesura que siguin els especialistes els qui portin la veu cantant en la producció de terminologia i que aquesta veu cantant respongui a bons esquemes de formació lingüística.

N'hi ha que diuen de vagades que tal o tal matèria no es pot impartir encatalà perquè no disposa de terminologia. Però per mi hi ha un fet que em sembla inqüestionable: només que en un cercle científic es parli d'un tema en català, ja hi ha terminologia. Això no vol pas dir que aquesta terminologia sigui la més adequada, ni la més satisfactòria, però de terminologia, n'hi ha.

Si partim d'aquest fet, no cal dir que l'impuls a usar el català en qualsevol activitat científica és un pas de gegant en la producció de terminologia, i torno a repetir-ho: encara que aquests termes no siguin els més adequats. Perquè la primera clau de la normalització és l'ús d'una llengua; i lligat a l'ús, la disponibilitat de recursos propis; i lligada a la disponibilitat d'aquests recursos, la formació necessària per produir-los adequadament; i amb aquesta formació, l'orgull de poder-ho fer en català, contribuint així al desenvolupament de la llengua.

Ara bé, en qualsevol cas per fer front avui dia al monolingüisme generalitzat representat per l'anglès de l'anomenada societat de la informació no sembla que la posició més eficient sigui la de la defensa del monolingüisme en el territori, sinó la defensa d'una militància activa a favor del plurilingüisme com a sistema de naturalització de les comunicacions i garantia d'equitat entre les llengües

Per garantir que una llengua disposa dels recursos terminològics necessaris per cobrir totes les situacions de comunicació especialitzada, cal que es produeixin termes de manera natural i perquè això succeeixi, cal parlar la llengua pròpia en fer i comunicar la ciència. Només si això no es produeix i en canvi es vol salvar una llengua, cal produir terminologia per altres vies.

És en aquesta distinció entre *crear naturalment terminologia* o *elaborar-la* que rau la diferència entre el que s'anomena la *terminologia espontània* i la *terminologia planificada*. La terminologia planificada en les llengües en procés de normalització tendeix a establir una forma de referència entre les possibles variants denominatives. Aquesta forma de referència de vegades prové d'una activitat reductiva, de jerarquització de les denominacions existents; d'altres és només la forma creada a partir dels recursos de formació lèxica que permet qualsevol gramàtica d'una llengua per enriquir el seu cabal lèxic.

3. La terminologia catalana: el seu camí des de 1984

És ben sabut que la funció principal de la terminologia és la de servir per representar i comunicar els conceptes especialitzats, de la ciència, de la tècnica i de les activitats especialitzades en general. I que és en aquesta funció en què se centren la gran majoria

d'activitats terminològiques. Però encara que aquesta sigui la funció bàsica de la terminologia, no es pot oblidar que també compleix altres funcions, de manera directa o indirecta. Per exemple, és a través de la terminologia, en aquest cas produïda en discurs, que podem detectar el nivell de desenvolupament científic o tecnològic d'una societat. Un país que no parla de determinades temàtiques no produeix discurs en l'àmbit d'aquestes temàtiques i doncs no produeix terminologia. En aquest cas, el fet que una llengua disposi o no de terminologia d'un àmbit, és un indicador del desenvolupament científic d'aquell àmbit en aquella comunitat.

En les llengües minoritàries, però, i sobretot en les llengües en situació minoritzada, la terminologia compleix encara una altra funció: la funció simbòlica.

En efecte, mentre que en els contextos professionals i científics la terminologia només es justifica per la necessitat d'utilitzar-la, de forma que qualsevol terme encunyat, però no emprat, és una unitat sense valor pràctic, des del punt de vista de la representació social el fet que una llengua disposi de terminologia és un símbol de la garantia de poder ser utilitzada en totes les situacions de comunicació.

Sembla estrany, sí, però no és un fet evident per a tothom que qualsevol llengua sigui capaç d'expressar la ciència i la tècnica. Encara avui hi ha qui defensa que la ciència s'expressa millor en anglès que en qualsevol altra llengua, i aquesta afirmació en termes lingüístics no és més que el resultat d'ignorar que per definició totes les llengües són iguals, encara que per situació no totes elles hagin desenvolupat els mateixos recursos.

Si els especialistes dels diferents àmbits no usen la llengua pròpia ja sigui en la producció i difusió de coneixement original, ja sigui en la reelaboració i difusió del coneixement importat d'altres comunitats del mateix àmbit, però de llengua diferent, la possibilitat d'enfortir el canal de producció natural de terminologia sembla definitivament tancada.

I en conseqüència, el treball terminològic descriptiu troba llacunes enormes en els temes especialitzats i té problemes per recopilar els termes usats realment pels especialistes. És per aquesta raó que en llengües com la catalana moltes vegades els textos traduïts esdevenen fonts primàries per al treball terminològic, amb totes les reserves que les traduccions poden tenir com a font de termes reals. I per damunt de tot, és per aquestes raons que el treball neològic en terminologia esdevé habitual i legítim en aquestes llengües i que l'organització sistemàtica i institucional de la terminologia és totalment imprescindible.

La terminologia catalana inicia oficialment el seu camí el 1985 amb la creació del TERMCAT, Centre de Terminologia Catalana. No obstant aquesta data oficial, els treballs en terminologia catalana ja havien començat temps abans gràcies a la preocupació de científics i tècnics per normalitzar els termes dels seus respectius àmbits d'especialitat.¹ No és gratuït constatar que des de 1978 a 1984 apareixen els *Fulls Lexicogràfics*, on especialistes de renom en els seus respectius dominis discuteixen les formes correctes de termes vacil·lants o manllevats. La preocupació d'aquest grup de científics i tècnics, majoritàriament membres de l'Institut d'Estudis

¹ Per a més dades vegeu CABRÉ, M. T. (1989). «La terminologie catalane: bilan des activités», *META*, vol. 34, núm. 3, p. 544-551.

Catalans, és doble: d'una banda promoure l'ús del català en la ciència i la tècnica, i en segon lloc, establir una terminologia genuïna normalitzada de caràcter plenament internacional. Aquesta doble condició comportava una voluntat de consens i un coneixement estricte de les regles de formació de paraules, sobretot dels cultismes, en les llengües romàniques.

És la Direcció General de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya qui té la idea inicial de crear un centre per a la terminologia catalana, responsable de: promoure i coordinar-ne l'elaboració, establir criteris d'elaboració i orientacions de creació de neologismes, ocupar-se de la normalització de les formes noves o vacil·lants i difondre els neologismes establerts. I per fer-se càrrec de tan àmplia responsabilitat el Govern de la Generalitat i l'Institut d'Estudis Catalans creen el TERMCAT. El 1985.

Si el TERMCAT havia de promoure, coordinar i participar en l'elaboració de la terminologia catalana, a l'Administració li corresponia de fer efectiva la seva implantació en l'ús, i a l'Institut d'Estudis Catalans de participar en el reconeixement lingüístic de la terminologia normalitzada. De 1985 ençà, el TERMCAT s'ha ocupat de les funcions inicialment encomanades i les ha eixamplat. I han nascut a l'entorn català molts altres organismes d'elaboració i implantació de terminologia, més o menys productius, molt pocs ubicats en empreses i diversament connectats al centre oficial.

Prèviament a la seva creació, justament un any abans, el 1984, la Direcció General de Política Lingüística del Govern de Catalunya havia convocat un seminari de reflexió sobre la terminologia on es va plantejar per primera vegada la necessitat d'organitzar oficialment la terminologia catalana. Hi van ser convidats professors universitaris, autors i editors de diccionaris i científics i tècnics que havien fet explícit en algun moment el seu interès per la terminologia.

En aquest seminari es va discutir quin podria ser el model més adequat per a la terminologia catalana tenint en compte que el català ultrapassava les fronteres estrictes del Govern de Catalunya. Es van posar en consideració diversos models d'organització, els mateixos models que ja s'havien tingut en compte per inspirar la política lingüística en general. De tots ells, només el Quebec havia donat una importància especial a la terminologia, fonamentalment pel valor estratègic de la normalització de l'ús del francès als sectors econòmics i productius.

I per aquesta raó el Quebec esdevé el model de referència per a la terminologia catalana. Així ho reconeix el mateix Jean-Claude Corbeil, responsable de la política terminològica del Quebec en la posada en marxa de la *Charte de la Langue Française*:²

El Quebec, i especialment l'Oficina de la Llengua Francesa, han tingut un paper pioner en l'àmbit de la terminologia catalana. A finals dels anys seixanta i principis dels setanta, els especialistes quebequesos van crear un mètode de treball en terminologia basat en els coneixements en lexicologia..."

² Catalunya-Quebec (2000). *Legislació i polítiques lingüístiques. Actes del Col·loqui Internacional sobre polítiques i legislacions lingüístiques comparades celebrat a Barcelona els dies 4,5 i 6 d'octubre de 1999*, Barcelona, Generalitat de Catalunya.

Això és cert, però per desconeixença en aquells anys dels resultats que produïa el procés de normalització del francès al Quebec, i també tal vegada per la falta d'elements de contrast entre la situació quebequesa i la catalana, penso que no es va poder perfilar més adequadament la construcció d'un model propi en terminologia.

Les paraules de Lluís Jou, exdirector General de Política Lingüística del Govern de Catalunya, en la Introducció al volum Catalunya-Quebec. Legislació i polítiques lingüístiques (Barcelona 2000) il·lustren molt bé aquestes diferències:

Al Quebec on el francès no va ser mai prohibit ni perseguit de manera organitzada com el català va ser-ho a Catalunya, i que compta amb tots els actius de la llengua francesa com a llengua de cultura i de relació internacionals, el repte principal és, precisament, que el francès sigui present a les grans empreses i a l'activitat industrial i de serveis en un context anglosaxó."

Remarquem algunes expressions clau del fragment de Jou que al nostre parer són molt rellevants per accentuar les diferències:

El francès, a diferència del català,

- *mai no va ser prohibit*, en conseqüència no es va produir cap discontinuïtat en la seva evolució i menys encara si tenim en compte la globalitat del territori francòfon
- *compta amb tots els actius de la llengua francesa com a llengua de cultura i de relació internacionals*
- del que es tractava es de fer-lo esdevenir *present en les grans empreses, a l'activitat industrial i als serveis.*

Lluís Jou especifica encara més aquestes diferències en altres punts:³

Catalunya i Quebec mantenen des de fa molts anys una estreta relació de cooperació en matèria de política lingüística que ens ha permès a qui en som responsables contrastar les coincidències i les diferències entre les respectives realitats sociolingüístiques, demolingüístiques, polítiques, jurídiques i històriques.

Tenim en comú una situació de contacte de llengües, les dues socialment implantades en un mateix territori, i la voluntat d'organitzar-ne la convivència tot promovent la llengua pròpia i defensant la seva presència preferent en el territori. La llengua en contacte amb tendència a substituir la pròpia és en els dos casos una llengua d'ús internacional en forta expansió, sigui l'anglès o el castellà, que són a més la llengua predominant a l'Estat

³ Catalunya-Quebec (2000). *Legislació i polítiques lingüístiques. Actes del Col·loqui Internacional sobre polítiques i legislacions lingüístiques comparades celebrat a Barcelona els dies 4,5 i 6 d'octubre de 1999*, Barcelona, Generalitat de Catalunya.

(Espanya o el Canadà) (...). Tenim encara una voluntat col·lectiva de conservar la llengua pròpia com a part de la nostra respectiva identitat nacional.

Les diferències també són grans. El marc constitucional, que atorga al Quebec un poder polític més fort que el que a Espanya s'atorga a Catalunya. La història recent, que al Quebec no ha comportat per al francès la persecució organitzada i cruel que el català va sofrir a Espanya. La llengua a la qual donem suport, reconeguda internacionalment i oficialment a una cinquantena d'estats de tot el món, la francesa, i fins fa ben poc ignorada i silenciada fins i tot en el seu solar originari, la catalana. El marc geogràfic, que a l'Amèrica del Nord tendeix a l'uniformisme anglosaxó mentre que a Europa reconeix la pluralitat lingüística com una riquesa que cal protegir i respectar."

Però al 1985 semblava que les similituds de Quebec i Catalunya pel que feia a la situació de minorització de la llengua pròpia i a la voluntat àmpliament compartida per la col·lectivitat social de fer-la esdevenir hegemònica en el territori nacional justificaven plenament que el model de política terminològica experimentat al Quebec fos efectiu a Catalunya.

I va ser sota la influència del model del Quebec que es va organitzar el centre oficial de la terminologia catalana, el TERMCAT, i en aquest model es van inspirar aspectes com

- L'organització de la normalització oficial de la terminologia catalana, la discussió de casos especials i l'establiment de directrius lingüístiques per als termes especialitzats a través de la creació del Consell Supervisor, paral·lel a la Comissió de Terminologia de l'Office,
- L'establiment de comissions de normalització entre experts, també anomenats comitès tècnics, responsables de la normalització conceptual i de la proposta de neologismes viables, amb la presència de l'Administració i no sempre de les Universitats.
- L'oficialització de la terminologia normalitzada i la seva prescripció a l'Administració a través dels decrets publicats al Diari Oficial.
- La metodologia, centrada més en la denominació que no pas en el concepte, encara que tenint-lo en compte com a contingut associat a la forma d'expressió.
- La centralització de les tasques de gestió de la terminologia (revisió, coordinació, gestió dels comitès tècnics) i la producció terminològica necessària per a totes les actuacions governamentals, incloses les de les Administracions locals, en el centre oficial.

En la nostra opinió, les diferències exposades per Ll. Jou no justificarien per elles mateixes l'adopció de models terminològics diferents, però són molt pertinents per poder observar desajustaments entre ambdues situacions, la catalana i la quebequesa, que potser haurien requerit solucions diferents.

En primer lloc l'anglès i el castellà tenen, en tant que llengües professionals, estatus molt diferents. L'anglès és la llengua hegemònica mundial de la ciència i la tècnica, i també de les transaccions comercials, de la comunicació a través de les noves tecnologies, de la política internacional a nivell mundial i la llengua oficial dels sistemes de normalització internacional que reclamen determinades professions d'alta seguretat i risc. L'anglès és omnipresent com a llengua oficial a tots els organismes sense gaires excepcions ni restriccions. L'anglès és a més la llengua que té més parlants al món i de distribució amplament i regularment expandida en els diversos continents.

En canvi el castellà, malgrat els centenars de milions de parlants, no és avui dia una llengua de prestigi rellevant especial en els àmbits especialitzats, ni tampoc és una llengua d'innovació científica o tecnològica, ni una llengua usada per a les transaccions comercials, polítiques, diplomàtiques o culturals d'índole internacional. El castellà és llengua oficial en tots els organismes internacionals en tant que la llengua oficial de l'Estat espanyol, però sovint té restriccions com a llengua de treball o en la publicació de la totalitat de la documentació d'alguns organismes. El castellà és una llengua assegurada pel nombre de parlants, però no per la diversitat dels usos ni tampoc per la distribució harmònica a nivell mundial; és una llengua assegurada només en alguns àmbits i geogràficament concentrada en determinades zones del món.

En segon lloc, l'anglès té al Quebec un prestigi derivat del seu estatus que atrau i dona una imatge socialment positiva als parlants no implicats conscientment en la normalització del francès. No es pot oblidar que l'anglès era al Quebec la llengua professional a les empreses i la llengua habitual de molts dels quadres que ocupaven càrrecs de responsabilitat abans de l'adopció de la *Charte de la Langue Française*. En general, el castellà no ha tingut a Catalunya el prestigi que l'hagi fet desitjable per part de la població il·lustrada. El fet que la burgesia catalana, l'econòmica i la il·lustrada, hagi estat majoritàriament catalanoparlant i que l'empresa catalana hagi estat majoritàriament —almenys fins fa relativament poc— petita i mitjana, han afavorit la polarització en favor del prestigi del català. Hi ha excepcions òbviament en alguns grups socioeconòmics potents, però una bona part de la població catalana, incloses les famílies immigrades i els anomenats “nous catalans” fins els darrers anys, han considerat el català una llengua que a Catalunya afavoreix la inserció i promoció laborals.

Com a conseqüència d'aquest panorama lingüístic i de l'estatus que han adquirit les diferents llengües en joc, la situació real és avui que el català es troba enmig de dues pressions, la de l'anglès en els àmbits tècnicocientífics i culturals, i la del castellà en els usos col·loquials. Aquesta pressió es materialitza en una interferència gramatical generalitzada del castellà sobre el català i en una interferència bàsicament lèxica de l'anglès sobre el català en àmbits d'ús restringit temàticament. Culturalment, l'ús en alguns àmbits d'un terme català normalitzat en lloc del terme anglès corresponent pot ser fins i tot considerat una manifestació de localisme i conservadorisme social. És en la terminologia científicotècnica on la pressió de l'anglès és més poderosa.

Un tercer factor de diferenciació entre Catalunya i el Quebec és la força jurídica de la legislació sobre la llengua. El marc jurídic del català no permet sancionar la transgressió de l'ús de la terminologia normalitzada i aquesta terminologia només és d'ús obligatori a l'Administració i als mitjans de comunicació que en depenen.

Un quart element que fa diferents els panorames socials de la terminologia quebequesa i catalana és la diferent implicació històrica dels científics i els tècnics amb la llengua. A Catalunya fins al moment en què es crea el TERMCAT la terminologia de les disciplines científiques i tècniques és un afer dels propis especialistes. I se'n continuen ocupant després de la creació del TERMCAT per tal com consideren que és una qüestió més d'experts que no pas de *filòlegs*. Els filòlegs —mantenen els científics— només han d'actuar d'orientadors per ajudar a establir la forma més correcta des del punt de vista etimològic i tenint en compte les solucions de les llengües romàniques de cultura. Cert és que en molts projectes s'organitzen equips integrats per lingüistes i especialistes, però el paper que fan i volen fer els especialistes en el treball terminològic dels àmbits pròpiament tècnics i científics és molt i molt rellevant.

Un cinquè element de diferenciació és la temàtica dels treballs terminològics elaborats. Al Quebec l'elaboració de terminologia científica és pràcticament inexistent i, en canvi, és nombrosa la terminologia tècnica, sobretot de tècniques recents, i els lèxics professionals i empresarials. A Catalunya, en canvi, fins a la Llei de Normalització Lingüística de 1983 els lèxics professionals estaven totalment desatesos i va ser la Direcció de Política Lingüística el primer organisme a ocupar-se'n elaborant vocabularis i cartells de normalització de termes de gran difusió. La raó de la diferència sembla òbvia. El gran repte de la francesització al Quebec és l'ús generalitzat de la llengua a l'ensenyament, als mitjans de comunicació, i sobretot al món del treball. En aquest darrer àmbit la terminologia és la clau de la normalització.

Una sisena diferència, derivada dels àmbits prioritaris d'aplicació de la llei quebequesa, deixa observar que a Catalunya els Serveis de normalització no es limiten a les empreses, sinó que s'estenen a tot tipus d'organismes acadèmics, gremials, professionals i corporatius per als quals l'horitzó no és l'obtenció d'un certificat de catalanització, sinó l'extensió de l'ús de la llengua.

I encara un darrer element important en la meua opinió és el fet que els professionals de la traducció i la terminologia al Quebec, els que ells denominen *langagiers* i *langagières*, no tenen el nivell de formació que tenen a Catalunya els assessors lingüístics, terminòlegs i traductors. Aquesta diferència de nivell fa que els lingüistes quebequesos siguin molt menys autònoms que els catalans en la presa de decisions lingüístiques en casos problemàtics o vacil·lants.

Als set factors anteriors cal encara afegir-los-en dos més de molt rellevants: la incidència de l'Institut d'Estudis Catalans, ens normativitzador de la llengua i punt de referència històric per la societat catalana, en la normalització de la terminologia, i la voluntat de coordinar la dispersió terminològica de la llengua catalana en el seu conjunt, més enllà de les fronteres administratives de Catalunya.

Aquest panorama permet constatar que les realitats catalana i quebequesa, tot i les seves similaritats generals, presenten força diferències, diferències que tendeixen a disminuir avui dia a causa de la globalització cultural i econòmica i a la presència i ús de les noves tecnologies de la comunicació i la informació. Tot i això, el model organitzatiu de la terminologia institucional crec que no va valorar adequadament la importància d'aquestes diferències.

4. La situació actual

Avui dia les activitats terminològiques de Catalunya i les del Quebec continuen en línia amb els interessos generals que van impulsar-les. L'activitat terminològica en ambdós països manté la coincidència en un punt: la consciència explícita que el treball terminològic té com a primera finalitat, i gairebé exclusiva, la d'assegurar l'ús de la llengua pròpia en totes les situacions de comunicació professional, posant a disposició dels grups d'usuaris els termes adequats per expressar i comunicar la ciència, la tècnica, les tecnologies, les activitats professionals, comercials, culturals, lúdiques i esportives de tota mena.

Aquest objectiu específic constitueix el nucli més representatiu de la terminologia en la seva aproximació sociolingüística: els termes són en aquesta aproximació les unitats lingüístiques que representen i permeten transferir en la llengua pròpia els conceptes de les diferents especialitats. La disponibilitat de terminologia normalitzada en aquesta aproximació garanteix la possibilitat d'assegurar la llengua, per tal com la manté dotada dels recursos lèxics necessaris i, a més, permanentment actualitzats.

En coherència amb aquesta funció prioritària, el treball de recollida de dades en el discurs oral i escrit dels especialistes dels diferents àmbits, la facilitació de l'accés a la informació terminològica, la cerca de les vies de difusió de les dades més eficients, les mesures d'implantació de la terminologia en l'ús real, la vigília neològica i el treball de creació i normalització dels neologismes en el marc d'una política de preservació de la genuïtat lingüística, són clau per assegurar aquesta disponibilitat.

La noció de què s'entén per normalització de la terminologia unifica també les activitats i les concepcions de la terminologia a Quebec i a Catalunya. No tracten de privilegiar l'opció d'organismes internacionals, com ISO, que conceben la normalització de la terminologia en el marc d'un context plurilingüe d'abast internacional, sobre la base de la seva aproximació formal i de la unificació de la seva delimitació conceptual, per arribar —si és possible— a una sola forma per a un sol concepte, sinó d'establir a través de consens la forma denominativa adequada, no només a la política lingüística establerta, sinó també a les possibilitats d'inserció en l'ús real de la llengua. I aquest possibilisme és totalment coherent amb els objectius de planificació d'una llengua en el seu propi territori.

La preservació de la genuïtat lingüística, considerada per la normalització internacional com un criteri no pertinent per a la terminologia i, en canvi, inherent al lèxic no terminològic, passa a ser un dels principals paràmetres de la normalització terminològica al Quebec i a Catalunya, al costat de la viabilitat de la seva implantació en l'ús i —només en les àrees internacionalitzades, fonamentalment les científiques— la proximitat a les solucions internacionals. També fruit d'aquest possibilisme és l'opció per solucions alternatives ponderades pragmàticament a fi que —sense negar la bondat d'una denominació manllevada molt arrelada— es pugui afavorir l'ús de les formes alternatives més concordants amb la fesomia de la llengua pròpia.

Ara bé, tot i aquestes coincidències crucials, hi ha factors que en el present diferencien bastant els dos organismes. I em referiré només a quatre aspectes:

- a) a l'estatus oficial dels respectius centres,
- b) a l'abast de les activitats actuals
- c) als focus prioritaris d'actuació

d) als criteris de neologització de la terminologia.

Pel que fa al primer punt, cal dir que el TERMCAT i l'Office de la Langue Française tenen actualment estatus administratius diferents. L'any 1994 el TERMCAT passa de ser un centre sense personalitat jurídica a constituir-se en consorci, en un consorci integrat per la Generalitat de Catalunya, l'Institut d'Estudis Catalans i el Consorci per a la Normalització Lingüística (ens de normalització dels àmbits municipals), que li dóna personalitat jurídica pròpia. Aquest canvi assegura un funcionament més autònom i la possibilitat de generar recursos propis a través de prestació de serveis a empreses i a organismes de la pròpia administració i la participació en projectes. Observem que les Universitats i els organismes de recerca són absents d'aquest consorci.

Pel que fa al segon punt, es pot observar que, en contrast amb l'OLF que ha concentrat molt més el seu camp en la implantació i en l'anàlisi de la incidència de la terminologia normalitzada en l'ús, el TERMCAT en els darrers cinc anys ha entrat en activitats noves com són la participació en projectes de tecnologia lingüística i la prestació de serveis no específicament terminològics, tot i que relacionats amb la terminologia, a organismes públics i privats, com són la traducció i la revisió de textos.

Aquest viratge el va legitimar un decret de 1997 en el qual s'establia una ampliació de les seves funcions: "la d'impulsar i coordinar el desenvolupament dels productes d'enginyeria lingüística aplicats a la llengua catalana que requereixin recursos terminològics, participar en la seva elaboració i fer-ne una difusió adequada".

L'interès de la política lingüística quebequesa s'ha centrat a fer balanç de la feina feta i avaluar-ne críticament els resultats, seguint les preocupacions de l'Informe del Comitè interministerial sobre la situació de la llengua francesa (1996) en què es constata que "encara que s'hagi posat una impressionant producció terminològica a disposició de les empreses en procés de certificació" els resultats no semblen del tot satisfactoris. I amb aquest balanç a la vista, l'OLF ha decidit canviar la direcció del treball, i en lloc de dedicar recursos i esforços a la producció de més lèxics, concentra ara els esforços en la formació tècnica i professional, dedicant una especial atenció a la clientela dels professionals de la llengua, i concentrant el desenvolupament del Banc de Dades, que s'ofereix gratuïtament per Internet, en quatre sectors de punta en els quals una terminologia pròpia sembla encara possible.⁴

Pel que fa a Catalunya, tot i que no disposem de cap informe de valoració de l'activitat terminològica catalana similar al del Quebec, ni tampoc tenim un Informe global,

⁴ El temps dirà —diuen René i Bouchard— si aquesta elecció ha estat encertada perquè totes les accions anteriors "han donat resultat, però si tenim en compte les dificultats per canviar els hàbits lingüístics dels individus, especialment l'ús d'anglicismes i de termes francesos inadequats, ara cal reorientar les nostres actuacions per superar la implantació d'una terminologia francesa inadequada i difondre-la entre agents multiplicadors." Però mentre el temps passa és de destacar la importància que al Quebec han anat adquirint les anàlisis avaluatives sobre la implantació de la terminologia que han permès posar sobre la taula amb tota la cruesa que la preservació de la llengua i la inversió dels fons públics requereixen, l'eficàcia, adequació i rendibilitat de les mesures de política del govern. Catalunya-Quebec (2000). *Legislació i polítiques lingüístiques. Actes del Col·loqui Internacional sobre polítiques i legislacions lingüístiques comparades celebrat a Barcelona els dies 4,5 i 6 d'octubre de 1999*, Barcelona, Generalitat de Catalunya.

realista i crític, del balanç de les accions de normalització lingüística empreses per la Generalitat, les prioritats del TERMCAT en els últims temps semblen més abocades a la producció de vocabularis amb altres organismes públics i privats i el treball en el camp de les tecnologies de la llengua. Almenys això és el que es desprèn de la lectura de les Memòries del centre des de l'any 1998.

En les declaracions del TERMCAT hi ha unes idees que hi apareixen recurrentment i que de fet caracteritzen específicament el seu model:

- que l'activitat terminològica catalana *vehiculada pel TERMCAT* (la cursiva és nostra) forma part de la política de normalització de la llengua en el seu conjunt i per tant el seu procés inclou des de la delimitació de treballs a tractar fins a la seva elaboració, supervisió, normalització i difusió.
- que la terminologia catalana és una peça clau per a la promoció internacional del català i la seva utilització per a activitats de transacció científica, cultural i econòmica.
- que un dels objectius específics del treball del TERMCAT és fer realitat que el català disposi de terminologia adequada per a tots els temes i aquesta terminologia ha de ser en molts casos fruit de processos de creació neològica a partir de criteris que compaginin la genuïnitat i la viabilitat d'implantació.
- que la normalització de la terminologia catalana no pot fer-se al marge de la implicació de la Institució acadèmica (l'Institut d'Estudis Catalans) que hi participa presidint el Consell Supervisor en tant que autoritat lingüística, però requereix també la implicació de l'Administració i dels sectors productius dels àmbits especialitzats.
- que el valor de les formes normalitzades no culmina normativament fins que no són aprovades (normativitzades) per la secció Filològica de l'IEC.
- i que les llengües només poden sobreviure si participen activament en l'anomenada societat de la informació, d'acord amb la qual una llengua ha de disposar de recursos de tractament automàtic que facin possible la producció, traducció, supervisió, edició i aprenentatge automàtics i alhora ha de ser una llengua funcional de les noves tecnologies.

Aquestes idees es poden sintetitzar en les següents:

- a) en el reconeixement de la dependència lingüística de l'IEC
- b) en el reconeixement de la dependència administrativa de la Direcció General de Política Lingüística pel que fa a la participació en els plans de política lingüística
- c) en una explicitació prolixa de l'abast del seu territori d'acció i en la remarca dels sectors que participen realment de la seva activitat: l'IEC, l'Administració i els sectors productius.

Tot i que aquest ideari, amb l'excepció del darrer punt, ja era present en l'activitat del TERMCAT des de la seva creació el 1985, cal afirmar que s'han fet canvis qualitatius tant en la línia d'una més forta imbricació del TERMCAT en la visualització pública de la política lingüística del govern català, com en la facilitació d'informació a través de les noves tecnologies.

En contrast amb aquesta descripció del que es diu, voldria remarcar allò que no s'hi diu, voldria posar sobre la taula alguns punts que al meu entendre són importants i que no són presents ni explícitament en les declaracions ni implícitament en les actuacions i en les activitats terminològiques, perquè seran aquests punts que vertebraran sintèticament la meva proposta final. És evident que assumeixo que aquesta és la meua manera d'entendre les coses, però també és la conclusió a què he arribat després de gairebé vint anys de treballar en terminologia, de formar en terminologia, però sobretot de pensar com podria ser un model òptim d'organització de la terminologia catalana en el seu conjunt en aquest nou segle, perquè el context de quan va crear-se el centre —i en qual jo vaig participar— queda ja molt lluny, les coses han canviat molt i tots nosaltres també hem avançat en coneixements i experiència:

- a) En primer lloc falta una noció ampla i generosa del que s'ha d'entendre per *terminologia catalana*. La terminologia catalana és molt més que les activitats del TERMCAT; l'IEC en la terminologia catalana va molt més enllà de la simple participació en el Consell Supervisor; la producció terminològica catalana va molt més enllà de la producció del centre; i encara “la terminologia catalana”, en el seu conjunt, la componen tots els organismes que —en una aproximació (socio)lingüística o instrumental— estan necessàriament implicats en qualsevol de les fases del treball terminològic. No ho hauríem d'oblidar. La terminologia catalana és el conjunt del tot, no només una de les seves parts, tot i ser la part institucionalitzada.⁵
- b) En segon lloc, és un fet inqüestionable que avui dia hi ha una gran activitat terminològica de producció de vocabularis de resolució de terminologia puntual en els textos en gairebé la totalitat dels Serveis Lingüístics universitaris⁶ i, si es permetés, hi seria també en els Serveis Lingüístics de les

⁵ Cal tenir en compte que fruit potser del fet que el TERMCAT, tot i que invitat com l'organisme oficial a parlar de les activitats terminològiques catalanes, s'hagi limitat a presentar les pròpies hagi estat el factor que explica el naixement el 2002 d'una Associació de terminologia catalana, ACATERM, de composició plural tot i que no ben acceptada per l'Administració, la seu de la qual és l'Institut d'Estudis Catalans. Aquesta Associació té com a una de les seves finalitats organitzar anualment una Jornada de terminologia catalana a fi de potenciar la interrelació entre tots els qui treballen en el tema.

⁶ En la Jornada sobre Terminologia i Serveis Lingüístics que va tenir lloc a la Universitat Pompeu Fabra el maig de 2001, Conxa Planas, responsable del Servei de Llengua Catalana de la Universitat de Barcelona afirma (*Terminologia i Serveis Lingüístics*. Barcelona, Publicacions de l'IULA, 2002:22):

Els Serveis lingüístics han estat i continuen sent una peça clau del procés de normalització de la llengua catalana. El serveis lingüístics de les Universitats de les comunitats catalanoparlants han contribuït molt eficientment en la disponibilitat terminològica. Han produït diccionaris i vocabularis, guies d'ús de les llengües especialitzades i han impartit programes de formació per promoure la utilització de la llengua en les tasques docents, administratives i investigadores de cada àmbit. Els Serveis lingüístics de les Administracions, alguns (però no tots) actius en terminologia, han tingut i tenen un paper decisiu en la generalització de la formació lingüística i en l'extensió de l'ús de la llengua, i, pel que fa a la terminologia, han contribuït enormement en la canalització i difusió de les formes normalitzades catalanes en els usos discursius.

Administracions. Aquesta activitat hauria de poder canalitzar-se com a contribució explícita a la “terminologia catalana” a què acabo de referir-me en el punt anterior. No es tracta d’estar *al servei del* centre oficial, sinó de respectar les funcions específiques i indelegables que el TERMCAT té i de *contribuir* cadascú amb el seu treball habitual a enfortir tot el model i l’eficàcia de la terminologia catalana en el seu conjunt.⁷

- c) En tercer lloc, és molt gran el nombre de professionals que avui dia hi ha al mercat que per la formació que han rebut a les Universitats (em refereixo molt específicament als traductors i intèrprets) són conscients que necessiten terminologia per exercir les seves tasques. Aquest grau de consciència terminològica, però, no coincideix molt sovint en una implicació seriosa en el procés de millora de la qualitat de la llengua, simplement, crec, perquè no en són prou conscients. I al constatar d’aquests professionals i ha molts lingüistes en actiu que, tot i que la terminologia no l’han cursada en els estudis universitaris de Filologia, l’han adquirida en cursos i postgraus i a través de la seva feina diària als Serveis Lingüístics.
- d) En quart lloc, i amb això acabo, hi ha una activitat sistemàtica i realment nombrosa en formació i recerca, però aquesta activitat està molt concentrada. En el cas de la formació, en les Facultats de Traducció i Interpretació; en el cas de la recerca, en cercles molt restrictius en els quals la presència de lingüistes i sociolingüistes és molt minsa. Sobta constatar que encara ara cap sociolingüista ni estudiant de sociolingüística hagi plantejat cap estudi sobre la implantació de la terminologia normalitzada, o sobre el pes que la terminologia té en les accions institucionals d’extensió de l’ús o sobre les prioritats de treball terminològic necessari per fer avançar les coses. Sembla que, almenys a Catalunya, la terminologia sigui un camp a part, en el qual hi intervenen els especialistes, elaborant o assessorant vocabularis, i els terminòlegs (ni tan sols els lingüistes, que o no se’n preocupen o continuen pensant que la terminologia no és un afer de la descripció lingüística) i amb l’únic horitzó de la producció de terminologia.

Quines propostes constructives es poden fer?

Tot i que m’hauria agradat més que a partir de les opinions d’uns i altres haguessin sortit propostes, adaptant-me aplicadament al format del col·loqui, n’avançaré quatre en forma d’enunciats inicials, que col·lectivament s’haurien de poder elaborar:

1. Caldria una recomposició del model d’organització de la terminologia catalana amb la vista posada en la proposta d’un nou model més participatiu, de caràcter compositiu, que permeti fer avançar la terminologia catalana en bloc.

⁷ És clar que perquè això fos coherent hauria d’estar en consonància amb l’actuació en el mateix sentit de les tasques de la Direcció General de Política Lingüística de la Generalitat, que al meu entendre ha optat per una actuació marcadament administrativa i poc participativa de la societat en els seus objectius.

2. Seria convenient una descentralització de tasques de gestió, no necessàriament específiques del centre oficial, que impulsés la coresponsabilització terminològica de diferents organismes actius en terminologia.
3. S'hauria de consensuar una distribució de papers i funcions específiques d'acord amb les característiques de cada organisme, impuls de l'activitat terminològica en els centre de l'Administració si s'adiuen als seus objectius, i, sobretot, foment del respecte de la qualitat de treball dels organismes i persones implicats i reconeixement.
4. L'IEC i l'Administració haurien d'assumir que la terminologia catalana és una xarxa molt més gran que els organismes que participen directament en les Institucions Administratives. Això comporta una interrelació més sistemàtica, i sobretot transparent, entre les Institucions polítiques de la llengua i l'autoritat acadèmica amb els centres en els quals es fa terminologia, i no només amb el centre oficial.

Si de la reflexió de cadascú sobre l'eficàcia del model que tenim en sortís una reconsideració que fomentés una participació cooperativa i una implicació més forta en el conjunt de la terminologia catalana, podríem considerar-nos satisfets.

Bibliografia

AUGER, P.; J. L. ROUSSEAU (1978). *Méthodologie de la recherche terminologique*. Traducció catalana: *Metologia de la recerca terminològica*, Barcelona, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1984.

BRUCH, M. L.; J. PLAZA (1992). *La planificación lingüística a Quebec en el món comercial i empresarial*, Barcelona, Generalitat de Catalunya.

CABRÉ, M. T. (1989). «La terminologie catalane: bilan des activités», *META*. vol. 34, nº 3, p. 544-551.

CABRÉ, M. T. (1996) «L'attività terminologica: armonizzazione e prospettive di intercambio». *Actes del Seminari "La terminologia Technico-Scientifica nella Comunicazione Internazionale"*. Roma, Ministerio dell'Università e della Ricerca Scientifica e Tecnologica, p. 35-44

CABRÉ, M. T. (1996) «Importancia de la terminología en la fijación de la lengua: la planificación terminológica». *Revista Internacional de Lingua Portuguesa (RILP)*, 15, p. 9-24

CABRÉ, M. T. (1997) «Standardization and Interference in Terminology». *The Changing Scene in World Languages. Issues and challenges*. American Translators Association Scholarly Monograph Series. Volum IX, pàg. 49-74, 1997

- CABRÉ, M. T. (2000) «Importancia de la terminología para la comunicación en las lenguas europeas». Conferencia presentada en el Congreso *Le lingue di Europa*. Bolonia, 2-4 Octubre 2000.
- CABRÉ, M. T. (2000) «Sobre la unitat i diversitat de les llengües». Conferencia inaugural del curso académico 2001-2002 de la Universitat Pompeu Fabra. Barcelona, 4 de octubre de 2001.
- CABRÉ, M. T. (2002) “La neologia, inevitable i necessària per a les llengües”. Ponència presentada al Simposi *Léxico e standardización en Galicia*. Santiago de Compostela, 5 de novembre 2002 (en premsa)
- Catalunya-Quebec (2000). *Legislació i polítiques lingüístiques. Actes del Col.loqui Internacional sobre polítiques i legislacions lingüístiques comparades celebrat a Barcelona els dies 4,5 i 6 d'octubre de 1999*, Barcelona, Generalitat de Catalunya.
- CORBEIL, J.-C. (1999). «Planification du travail terminologique». *Terminología y modelos culturales*. Barcelona, Institut Universitari de Lingüística Aplicada, Universitat Pompeu Fabra, p. 85-95.
- JESPERSEN, O. (1925). *Menneskehed, Nasion og Individ i Sproget*, Oslo. Traducció catalana: (1969) *La llengua en la humanitat, la nació i l'individu*, Barcelona, Edicions 62.
- FRANQUESA, E. (2000). «La implantació social de la terminologia». *Actes del Col.loqui internacional Catalunya-Quebec. Legislació i polítiques lingüístiques*, Barcelona, p. 113-122.
- META (1987) *La fertilisation terminologique dans les langues romanes*, 32.
- OBSERVATORI DE NEOLOGIA. *Neologismes documentats a la premsa en català (1999-2001)*. Barcelona: Institut Universitari de Lingüística Aplicada, 1997-2000. (Papers de l'IULA. Sèrie Informes).
- OBSERVATORI DE NEOLOGIA. *Neologismes documentats a la premsa en castellà (1999-2001)* Barcelona: Institut Universitari de Lingüística Aplicada 1997-2000. (Papers de l'IULA. Sèrie Informes).
- TERMCAT. *Memòria d'activitats del TERMCAT 1986-2000*, Barcelona.
- TERMCAT, Centre de Terminologia, *Fulls de difusió de neologismes*, 1-23, Barcelona, Termcat, 1988-1994.
- RENÉ, N.; BOUCHARD, P. (2000). «La difusió de la terminologia francesa a les grans empreses i en l'Administració pública: l'experiència del Quebec». *Actes del Col.loqui internacional Catalunya-Quebec. Legislació i polítiques lingüístiques*, Barcelona, p. 129-145.
- RONDEAU, G. (1983) *Introduction à la terminologie*, Chicoutimi, Gaëtan Morin.